

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: актуальні проблеми та орієнтири

Олена ПОЛОВІНА, канд. пед. наук, доцент,
завідувачка кафедри дошкільної освіти,
факультет педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Запрошуємо до роздумів про значення педагогічних інновацій та актуальні проблеми на шляху їх упровадження. Ви отримаєте підказки, що допоможуть відрізнити інноваційні технології від “квазітехнологій”, якими рясніє нині інформаційний простір, прокласти маршрут освітньої взаємодії з вихованцями на основі методично грамотного підходу. А ще на вас чекають цінні рекомендації з упровадження інновацій в освітній процес дошкільного закладу.

“

Ліфт до успіху не працює.
Використовуйте сходинки.
Крок за кроком...

Джо Джирард, американський підприємець

”

Тема інновацій у теорії та практиці дошкільної освіти є резонансною. Чому? Тому що відгукується (власне, саме так з латини (*resono* — відгук) перекладається цей термін) багатьом. Про це красномовно свідчить статистика: у пошукових системах інтернету знаходимо 251 000 результатів за запитом “інноваційні технології”. Щоправда, лише 2 % цієї інформації є науково обґрунтованими й перевіреними. Сумнівними є й визначення цього поняття, які проголошують на численних вебінарах нікому не відомі “експерти”.

Хибними є також уявлення практиків про інновації та технології як інструмент досягнення швидкого результату, своєрідний “ліфт” до успіху в педагогічній діяльності. Як наслідок — викривлене уявлення про інновації, хаотичне використання матеріалів, серед яких інновацій та технологій у науковому значенні цих слів не так уже й багато, натомість превалюють хибні ідеї та дії, які спричиняють руйнівні для дошкільної освіти наслідки.

Спробуємо систематизувати актуальні проблеми, пов’язані із запровадженням інновацій, і спрямувати педагогів дошкільця до свідомої виваженої професійної діяльності, у центрі якої стоїть дитина.

Інновація ≠ технологія

Прирівнювання інновації до технології — досить поширена практика. Щоб диференціювати ці поняття, слід зосередитись на семантиці ключових дефініцій.

**День червоний в нас сьогодні.
Й дуже творчий. Згодні? Згодні!**

*(Це та наступні фото надіслала Леся Кривонос,
ЗДО № 16 "Сонечко", м. Суми)*

Інновація (англ. *innovation* — нововведення) — ідея, новітній продукт у галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також в інших сферах наукової та соціальної діяльності, заснований на використанні досягнень науки та передового досвіду; кінцевий результат інноваційної діяльності.

Освітні інновації — уперше створені, удосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності.

Технологія (від грец. *τεχνολογια*, що походить від *τεχνολογος*, від *Τεχνη* — майстерність, техніка + *λογος* — тут: передавати) — сукупність знань і прийомів, які впорядковано застосовуються для досягнення певної мети або розв'язання проблеми.

Інноваційні педагогічні технології — цілеспрямоване систематичне і послідовне впровадження в освітню практику оригінальних новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до очікуваних результатів (І. Дичківська).

Зупинімося на останньому визначенні, зосередившись на словах *систематичне* і *послідовне*. Чи можна досягти результату, упроваджуючи інновацію впродовж місяця, року? Однозначно ні. **Це система взаємодії, результати якої досягаються впродовж усього періоду перебування дитини в ЗДО**, а про її ефективність зможемо судити, коли дитина перебуватиме в іншій соціальній ситуації розвитку, на іншому етапі вікової періодизації. Натомість деякі практики в пошуках “новенького” часом нехтують основами су-

Ми знайдемо на цій картинці
Для кожної долоньки місце

Оживають на сторінці персонажі...
Ми про кожного історію розкажемо

часної педагогіки дітей раннього та дошкільного віку і при цьому послуговуються застарілими поняттями, успадкованими від тоталітарного радянського минулого, як-от “робота з дітьми” (робота — це про збирання деталей на конвеєрі, а з дітьми **взаємодіють**), “контроль дітей” (контролювати потрібно владу, а дітей маємо **супроводжувати**), “режим дня” (режим діє в пенітенціарних закладах, натомість у ЗДО — **розпорядок** життєдіяльності) тощо.

Тож перед тим як упроваджувати інновації, шукати нове, перевірте, наскільки **сучасною** термінологією наповнений ваш професійний тезаурус. І пам'ятайте: мало вербалізувати поняття, його зміст має реалізовуватися в освітньому процесі.

Інформаційний хаос

Пошукові системи пропонують неймовірну кількість матеріалів, які ряхтять прикладами академічної недоброчесності. Насамперед ідеться про намагання видати за технології те, що технологіями не є. Наприклад, авторські статті О. Половіної “Поліхудожній розвиток особистості дитини”, “Особистісний розвиток дитини засобами взаємодії різних видів мистецтв” видають за технології. Насправді ж О. Половіна є авторкою **технології образотворення**, а в статтях на шпальтах фахових видань представлений **інструментарій** до цієї технології, мета якої — залучення дітей у красу та створення умов для самовираження в мистецько-творчій діяльності.

Таких прикладів безліч. Візьмемо, зокрема, Реджіо-підхід. Аби зрозуміти, що терміни “Реджіо-технологія”, “Реджіо-педагогіка”, “Реджіо-методика”, якими послуговуються нині науковці та практики, є неправомірними, треба звернутися до першоджерел, зокрема до діяльності

**Поміркуймо в дружнім колі:
Тут який пасує колір?**

(Це та наступне фото надіслала Наталія Киця,
ЗДО № 5 "Пізнайко", м. Луцьк)

Міжнародного центру Лоріса Малагуцці "Реджіо чілдрен" (Італія). В Україні наукове дослідження можливостей адаптації Реджіо-підходу до вітчизняної дошкільної освіти здійснює В. В'юнник, яка аналізує Реджіо-інструментарій на основі реального занурення в діяльність закладів Реджіо в Італії. Щиро раджу вам ознайомитись із її публікаціями — це відкриття здатне змінити ваше професійне життя на краще.

Утім варто визнати, що окремі наукові розвідки можуть стати (і стають) базою для розроблення педагогічних технологій. Так, фундаментальна методика фізичного виховання дітей дошкільного віку Е. Вільчовського, ідеї якого набули розвою в дослідженнях О. Богініч, Л. Гаращенко, Т. Андрющенко, Н. Левінець, стала підґрунтям технології "Театр фізичного розвитку" М. Єфименка.

Які ж причини згаданої інформаційної плутанини? Часто це неграмотний переклад, бездумне калькування з московитської, а ще, на жаль, уже згадувана не раз академічна недоброчесність. Адже, як це не сумно, мусимо визнати, що деякі автори дозволяють собі видавати чужі знахідки за свої. До того ж роблять вони це, як і будь-який плагіатор, невдумливо, завдаючи шкоди і науці, й практиці.

Орієнтиром, який допоможе розставити крапки над і, може стати класифікація педагогічних технологій.

Класифікація педагогічних технологій

- ♦ **За рівнем застосування:** загальнопедагогічні, предметні, локальні та модульні.
- ♦ **За філософською основою:** матеріалістичні та ідеалістичні, діалектичні та метафізичні, наукові та релігійні, гуманістичні й антигуманні, антропософські й теософські, вільного виховання та примусу.

- ♦ **За провідним чинником психічного розвитку:** біогенні, соціогенні, психогенні.
- ♦ **За способом засвоєння досвіду:** асоціативно-рефлекторні, біхевіористські, розвивальні, сугестивні, нейролінгвістичні, гештальт-технології.
- ♦ **За орієнтацією на особистісні структури:** інформаційні, операційні, емоційно-художній й емоційно-моральні, евристичні, прикладні, технології саморозвитку.
- ♦ **За ставленням до дитини:** авторитарні, дидактоцентристські, особистісно орієнтовані.
- ♦ **За типом організації пізнавальної діяльності:** структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові тощо.

Щоб допомогти практикам прокласти маршрут освітньої взаємодії з вихованцями на основі методично грамотного підходу, пропонуємо перелік деяких сучасних педагогічних технологій.

Сучасні педагогічні технології

- ♦ **Проектні технології:** "Радість розвитку" (Т. Піроженко), "Особистісно центрована технологія" (О. Байер), "Літературні проекти" (І. Кіндрат, Н. Гавриш), "Артпроекти" (О. Половіна, І. Кондратець).
- ♦ **"Технологія образотворення"** (О. Половіна).
- ♦ **Технологія "Театр фізичного виховання та оздоровлення дітей"** (М. Єфименко).
- ♦ **"Технологія рефлексійного підходу до взаємодії з художнім текстом"** (І. Кондратець).
- ♦ **"Технологія розв'язання винахідницьких завдань"** (Г. Альтшулер).
- ♦ **Технології розвитку:** мнемотехнологія Г. Чепурного, технологія Дж. Кюїзенера.
- ♦ **Ігрові технології** (М. Шуть).
- ♦ **Технології мовленнєвого розвитку** А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій.
- ♦ **Технологія "Дошкільнятам про освіту для сталого розвитку"** (Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун).

Розбіжності в наукових підходах

Навіть у наукових колах немає одностайності стосовно змісту поняття "технологія". Наприклад, дослідник В. Ягупов вважає технологію складником методичного компонента педагогічної системи, що характеризується однозначною логікою вказівок педагога, алгоритмізацією його дій (жорсткий алгоритм виконання завдання), досягненням заздалегідь спроектованого позитивного результату. Натомість І. Бех стверджує, що кожен традиційну методику можна перетво-

**Творимо натхненно й вільно,
Вмієм працювати спільно**

рити на технологію, наситивши глибокими психологічними знаннями про дію. Проте хоч як різняться погляди науковців (а це лише підтверджує популярність і актуальність теми), спільною для всіх є ідея про те, що який би інструментарій не використовували практики, вони мають виходити з **безумовного прийняття дитини** — розуміння її потреб, запитів, вікових і потенційних можливостей.

Нині на часі **особистісно орієнтовані технології** (актуальність яких не зменшують, а навпаки, підсилюють воєнні дії в Україні та їх наслідки). Зокрема **технологія інтимно-особистісного типу спілкування педагога і вихованців і технологія поетапного сходження особистості, що зростає, до духовних цінностей**, запропоновані І. Бехом.

Олюднення, гуманізація змісту педагогічної діяльності замість постійного марафону інноваційних технологій — ось єдино можливий варіант збереження цивілізації, яку винищує не лише війна, а й глобальна диджиталізація, за якої ризик втратити людину може стати новою загрозою для суспільства.

Ми навмисне не описуємо названі технології, позаяк вважаємо, що краще, ніж автор, про технологію, інновацію не розкаже ніхто. Тому щоб запобігти поширенню численних "квазітехнологій", закликаємо: **читайте першоджерела, а не інтерпретації; відвідайте вебінари авторів технологій, а не сумнівні ерзаці, за які обіцяють сертифікати.**

**Розкладемо картинки як належить,
Бо ж від цього наш сюжет залежить.**

(Надіслала Ірина Заруцька,
ЗДО № 27, м. Житомир)

Ототожнення інновацій і ретронувацій

Досить часто педагоги ототожнюють інновації та ретронувації. Так, сьогодні авторську освітню систему К. Орфа, спрямовану на виявлення і розвиток музичних здібностей дитини через імпровізацію в музиці та рухах, практики сприймають як інноваційну, хоча витoki її сягають німецьких музичних традицій і ґрунтується вона на використанні зразків народної музики. Моя улюблена педагогіка калабани, яку популяризує К. Крутій, — "новація", яка сягає глибини віків: діти інтуїтивно відкривають довкілля через тактильні, кінестичні й кінестетичні відчуття в доступному для них просторі.

Інновації — уперше створені освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності.

Ретронувації — удосконалені освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що застосовувалися раніше.

Антиінноваційні бар'єри

Упровадження інновацій у практику завжди супроводжується певними труднощами. Серед них насамперед варто згадати антиінноваційні бар'єри — зовнішні або внутрішні перешкоди, які заважають реалізації інноваційної діяльності. Зовнішні: соціальні, організаційні, матеріально-технічні бар'єри. Внутрішні — психологічні (особистісні) бар'єри, які приховують глибинні особистісно-професійні проблеми педагогів. Власне, саме вони є тим гальмівним механізмом, який нівелює **готовність до інноваційної діяльності**.

Реалії сучасної педагогічної практики не надто оптимістичні, але дослідження доводять: ті педагоги, котрі якісно працювали до війни, продовжують робити це й сьогодні. І навпаки, ті, хто постійно виправдовував брак мотивації низькою зарплатнею, приниженням статусу педагогічної професії тощо, і досі шукають причини, а не можливості.

Результати проведеного кафедрою дошкільної освіти факультету педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

опитування засвідчили професійну апатію вихователів: із близько 300 потенційних респондентів на прохання взяти участь у дослідженні відгукнулися лише 25. Вважаємо, що причиною такої пасивності є зниження рівня довіри до тандему “наука — практика”. І це пов’язано насамперед з інформаційним хаосом та квазікоучами, які заповнили освітній простір.

Відповідаючи на запитання “Які конкретно інновації впроваджуєте ви у взаємодії з дітьми дошкільного віку (зазначте назву інновації та автора)?”, практики замість *технологій* (STREAM-освіта К. Крутій, ТРВЗ Г. Альтшулера, леґо-технології, “Освіта для сталого розвитку дошкільнят” тощо) називали *прийоми, методи, підходи, форми освітньої взаємодії* (як-от кінезіологічні ігри, логоритміка, дихальна гімнастика Р. Бройса, ігровий масаж І. Цуцумі, релаксаційні вправи та ігри Д. Джекобсона тощо).

Ствердно відповідь на запитання “Чи впроваджуєте ви інновації у власній професійній діяльності?” дали 64 % опитаних. На запитання “Що вам заважає впроваджувати інновації?” 43,5 % відповіли, що їм заважає війна. На запитання “Чи потрібні інновації в дошкільній освіті?” ствердно відповіли 100 % респондентів.

Не може не потішити і відповідь на запитання “Що мотивує вас до впровадження інновацій?": 92 % вихователів спонукає до інноваційної діяльності бажання бути корисними дітям!

Результати опитування свідчать про те, що практики дошкільної освіти орієнтовані на впровадження новітніх технологій, усвідомлюють важливість інноваційних процесів, однак потребують грамотного науково-методичного супроводу. Серед чинників, які створюють перешкоди на шляху впровадження інноваційних технологій у дошкільну освіту: педагогічно-термінологічна дезінформованість; невиправдані очікування миттєвого результату; нездорове прагнення педагогів догодити керівництву ЗДО чи управління освіти в будь-який спосіб, зокрема й кількістю “новенького” в освітньому процесі, тощо.

Наприкінці хочу нагадати педагогам дошкільля, що головний принцип медицини — *НЕ ЗАШКОДЬ!* — є актуальним і в освіті, а також запропонувати деякі рекомендації, які допоможуть їм грамотно та послідовно впроваджувати інновації в освітній процес, покращуючи його якість і створюючи максимально сприятливе середовище для розвитку своїх вихованців.

Упровадження інновацій в освітній процес

Рекомендації для педагогів дошкільля

- ♦ **Наведіть лад у голові**, зорієнтуйтеся у вирі інформації, довіряючи офіційній науці та валідним науковим джерелам. Насамперед до таких належать напрацювання профільних кафедр дошкільної освіти у ЗВО та інститутах підвищення кваліфікації, профільних лабораторій НДІ (лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України), оприлюднені на офіційних сайтах цих закладів та наукових бібліотек (Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, інституційних репозиторіїв бібліотек ЗВО), наукова база публікацій Google Scholar або Google Академія (вільна доступна пошукова система, яка індексує повний текст наукових публікацій усіх форматів з усіх дисциплін).
- ♦ **Усвідомте**, що інновації спрацьовують лише в комплексі, коли їх упроваджують на всіх рівнях: дошкільна освіта — загальна середня освіта — вища освіта — освіта дорослих.
- ♦ **Пам’ятайте**, що кількість не дорівнює якості, а відтак краще ґрунтовно, системно, послідовно і пролонговано здійснювати взаємодію з вихованцями на основі однієї технології, аніж безладно перестрибувати від однієї до іншої.
- ♦ **Розмірковуюйте** над тим, заради чого здійснюється інновація, чого вона вимагає від учасників освітнього процесу, яке місце займає в ній дитина.
- ♦ **Мотивуйте** батьків до спільної праці, апелюючи до потреб дитини, оскільки без підтримки вдома неможливо закріпити позитивні результати, досягнуті в дитсадку.
- ♦ **Не дозвольте собі загубити** зміст за формою.
- ♦ **Усвідомте**, що інновація — це завжди виклик системі, а отже, готовність долати спротив — необхідна якість для реалізації інноваційної діяльності.

І ще раз, наостанок. Пам’ятайте: краще менше, та краще! ■